

Grad građanima!

U zadnjih nekoliko godina u Zagrebu možemo primijetiti nekoliko zabrinjavajućih procesa. Nekada javni otvoreni prostori, poput trgova, pretvaraju se u trgovačko-uslužne zone u kojima se i fizički prostor javnih površina smanjuje, a povećava privatizirani komercijalni prostor. Paralelno s tim smanjuje se broj zatvorenih prostora čija je namjena javna, najčešće kulturna, te su oni u procesu komercijalizacije, dok je buduća trajna namjena nekih kulturnih i društvenih prostora još uvijek upitna. Pored toga bivši industrijski prostori, koji svojim smještajem i jedinstvenom arhitekturom imaju potencijal razvoja u javne prostore dostupne na korištenje širokoj populaciji građana, uglavnom se na netransparentan način, mimo uobičajenih procedura komercijaliziraju i zatvaraju za lokalnu zajednicu. Izuzetno zabrinjava i tendencija tzv. promjene režima zaštite pojedinih građevina i kompleksa. Paralelno s tim procesima u gradu rapidnom brzinom niču nove velike građevine komercijalnog tipa, koje stvaraju nove izolirane poslovne zone u kojima su javni prostori minimalizirani. Na taj način čitava područja grada ostaju gotovo zatvorena za građane.

Ukoliko se ne budu razvijale inicijative koja će obuhvatiti šire društvo, koje podjednako uključuje tzv. obične građane i inicijative u lokalnim zajednicama te udruge iz različitih sektora, kao i pojedine javne osobe, neće biti moguće izvršiti snažniji utjecaj civilnog društva u zagovaranju veće participacije građana u procesima odlučivanja i vođenja razvoja grada pa će javne potrebe lokalne zajednice ostati zanemarene pred interesima tržišta.

Projekt *Grad građanima!* prvenstveno je usmjeren zagovaranju veće participacije građana u planiranju razvoja grada te očuvanju javnog prostora. No kroz svoje temeljne aktivnosti, koristeći nove tehnologije u povezivanju civilnih inicijativa i udruga, projekt značajno doprinosi razvoju i medijskoj vidljivosti civilnog društva.

Projekt su pokrenule udruge [BLOK], CDU, i Platforma 9,81
www.gradgradjanima.org

O kampanji “Pravo na grad”, kritici djelovanja gradske uprave te načinima djelovanja inicijative razgovarali smo sa Teodorom Celakoskim i Tomislavom Medakom

Prelazimo u drugu fazu djelovanja

Platforma 9,81: Možete li sažeti što je sporno u projektu protiv kojeg negodujete već godinu dana?

Teodor Celakoski: Cijeli projekt je sporan jer sadrži desetak neodrživih točaka. Evo onih ključnih: projekt predviđa preveliku izgradnju u bloku, rušenje dviju zgrada u zaštićenoj povijesnoj jezgri i oduzimanje pješačke zone da bi se kopala rampa u javnu garažu, izgradnju podzemne garaže koja će svakako doprinijeti stvaranju prometnog kaosa u centru te izgradnju, prema našem mišljenju, na tom mjestu neprimjerenih, komercijalnih sadržaja koji su namijenjeni luksuznim uredima, trgovinama i stanovanju. Na takvoj bi se lokaciji moralo moći realizirati više javnih sadržaja. To su osnovne zamjerke projektu na Cvjetnom trgu.

P 9,81: Osim toga postoji niz zamjerki koje se tiču provedbe ovog projekta. Čini se da od samog početka zamjerate Gradu što nije u potpunosti iskoristio svoju pregovaračku poziciju, već je u talikoj mjeri pogodio privatnom investitoru. Zapravo se vaša inicijativa najprije počela baviti tim aspektima problema...

Celakoski: Točno. Mi smo tek po putu uspijevali ući u tehničku i izvedbenu problematiku projekta jer su pripreme za njegovu realizaciju bile zavijene u potpunu tajnost. Najprije smo se počeli zanimati za projekt jer smo naslutili da se “valja” nešto veliko – pogotovo stoga što je bilo netransparentno od samog početka. Odmah smo naslutili da se događa pogodba između privatnog investitora i predstavnika Grada, u kojoj je Gradu nanesena šteta jer se nije dovoljno iskoristila njegova pregovaračka pozicija koja bi vodila

“ S jedne strane imamo klijentelizaciju gradskih službi, a s druge političku korupciju i depolitizaciju institucija kao što je skupština

“ Investitor najavljuje izgradnju javnog pasaža sa režimom javnog pristupa, međutim to je prostor kojemu je samo pristup slobodan, ali koji nipošto ne omogućava onaj stupanj slobode kakav se podrazumijeva u javnom prostoru

realizaciji projekta od javnog interesa. Ovdje se radi o sprezi gradskih dužnosnika i investitora, a ona se ogleda na tri razine: najprije se radilo o čuvanju lokacije za samog investitora jer su drugi potencijalni kupci bili odbijeni kojekakvim formalnim uvjetima ili odgovaranjem samog gradonačelnika; nakon toga se Grad odriče prava prvokupa u korist investitora kada ovaj počinje s okupljanjem nekretnina u bloku, a odmah nakon toga se investitoru pogoduje podizanjem koeficijenta dozvoljene izgradnje. Ovo se kasnije ozakonjuje u izmjenama i dopunama GUP-a, dozvoljenom denivelacijom javno-pješačke površine te u konačnici dozvolom izgradnje garaža u Donjem gradu – što je prethodno sve bilo zabranjeno.

Tomislav Medak: Premda smo od početka na to upozoravali, a grad i investitor uporno negirali povezanost projekta i izmjene propisa, dogodile su se ozbiljne promjene u zakonskom okviru koji određuje prostorni razvoj Donjega grada. Ispočetka se govorilo da se radi samo o anketnom natječaju te da se na taj način provjeravaju mogućnosti. Ipak, dogodilo se upravo onako kako smo se pribojavali, a Grad je ujedno, ovakvim pogodovanjima i izmjenama zakona, višestruko povećao vrijednost nekretnina u vlasništvu investitora.

P 9,81: Bavili ste se i strukturom odlučivanja u Gradu - od gradske skupštine do pojedinih ureda koji dijele odgovornost za ovaj slučaj. Što je uopće sa političkom moći? Ne događa li se ovdje, upravo paradoksalno, slabljenje političke moći?

Celakoski: Cjelina institucionalne osnove grada se na neki način preparira kako bi izvršavala ovakve praktične zadatke, premda su oni izvan temeljnog zadatka tih službi, ureda i zavoda. Tako na primjer zavodi kojima je zadaća prostorno planiranje ili zaštita spomenika počinju funkcionirati kao servisi prometnom lobiju ili investitorima koji žele rušiti i graditi u Donjem gradu, a sve to mimo zatečenih propisa. U tom smislu mi smo ovdje suočeni sa parainstitucionalnim djelovanjem. Gradski dužnosnici i različiti lobiji počinju funkcionirati kao parainstitucionalna interesna mreža naslonjena na gradsku upravu, a ta je mreža stvorena da bi zlorabila gradske administrativne i političke institucije. Te institucije sve više servisiraju različite pojedinačne interese, mimo svojih temeljnih nadležnosti i zadataka te protivno javnom interesu, načelima dobrog upravljanja i vladanja, a ponekad i u suprotnosti sa zdravim razumom. Sve se to događa pod direktnom koordinacijom gradonačelnika koji dodatno slabi institucionalne kapacitete grada kako bi njime autokratski vladao.

P 9,81: Dakle s jedne strane se politička moć koncentrira u rukama gradonačelnika, dok se ukupna institucionalna osnova grada oslabljuje?

Celakoski: Upravo tako. Naoko jaka pozicija gradonačelnika kao osobe koja sudjeluje u sklapanju dilova i vrši transmisiju isključivo privatnih interesa u javni okvir dugoročno predstavlja slabljenje institucionalne osnove funkcioniranja grada. Stvar je u tome da to može dovesti do situacije da će Grad u bitnim razvojnim pitanjima

Tomislav Medak i Teodor Celakoski

ma toliko ovisiti o netransparentnim svezama s investitorima da će ovakvim pogodovanjima dolaziti do jačanja moći pojedinih političara, dok će kredibilitet institucija slabiti. To se, na primjer, vidi i na gradskoj skupštini koja je iz naše perspective leglo klijentelizma i korupcije. Trenutno imamo pet zastupnika oporbe koje je gradonačelnik zaposlio ili će ih zaposliti u direktorskim foteljama gradskog Holdinga. Dakle, s jedne strane imamo klijentelizaciju gradskih službi, a s druge političku korupciju i depolitizaciju institucija kao što je skupština - jer na taj su način u skupštini sve manje prisutne stranke a sve više pojedinačni premreženi interesi koordinirani od strane gradonačelnika. Zato ovakav tip vladanja kakav prakticira zagrebački gradonačelnik odlično funkcionira - jer je kombinacija predpolitičkog, gotovo gazdinskog odnosa spram podanika i cijele uprave i neoliberalnih razvoj-

nih trendova čiji akteri vrše pritisak na grad kako bi on funkcionirao isključivo kao servis krupnom kapitalu. Zato administrativne i političke funkcije grada imaju slabe izgleda. Na tom je tragu i opća podreprezentiranost građana u svim aspektima života u gradu.

P 9,81: Kad smo kad nestanka političkog, prebacimo se na prostorne aspekte razvoja odnosa neoliberalne ekonomije i grada. Vaša je retorika usmjerena upravo protiv pseudo javnih prostora kakve je investitor planirao u Cvjetnom prolazu.

Medak: Investitor najavljuje izgradnju javnog pasaža sa režimom javnog pristupa, međutim to je prostor kojemu je samo pristup slobodan, ali koji nipošto ne omogućava onaj stupanj slobode kakav se podrazumijeva u javnom prostoru. Slobodu javnog okupljanja ili javnog govorenja na primjer. U takvom se prostoru sadržaji i interakcija među ljudima do-

“**Ono što je investitor ponudio kao javni interes u slučaju Cvjetnog prolaza bila je smijurija od kvadrature koja je valjda trebala služiti za nekakva VIP događanja pod upravom samog trgovačko-poslovnog centra**”

gađaju samo naizgled autonomno, i to samo kroz forme potrošačkog ponašanja. Sve ostalo je u domeni stroge regulacije i kontrole od strane vlasnika.

Celakoski: To ide toliko daleko da u takvom prostoru obično nije dozvoljeno niti fotografiranje. To je upravo visoko kontrolirani i nadzirani privatni prostor, za razliku od javnog prostora koji može biti kontroliran, ali su definirani nediskrecijski javni uvjeti njegovog korištenja. Razina javnog korištenja prostora je u trgovačkim centrima umnogome definirana od strane njegovog privatnog menadžmenta, a ne javnih vlasti, što često ima za posljedicu imovinsku ili neku drugu vrstu diskriminacije za čiju su izvedbu zadužene security službe.

P 9,81: Je li u prostorima u kojima je vlasništvo nad resursima privatno uopće moguća otvorena politika korištenja?

“ **Mislim da smo nešto što se obično svrstava pod tip protestnog djelovanja uspjeti okrenuti u smjeru socijalnog marketinga**

“ **Bili smo svjesni da će ovo zahtijevati višegodišnju akciju i zato nismo htjeli na početku iscrpljivati građanstvo pozivima na masovne prosvjede. Znali smo da će to nastupiti u kasnijim fazama za koje smo se pripremili jer smo ostvarili dobru vidljivost i obavili zahtjevno informiranje javnosti**

Medak: Moguća je. Ima primjera pasaža koji su privatni, ali su kodovi korištenja i načini njegovog upravljanja stavljeni u nadležnost javnih službi. Oktogon je donekle dobar primjer. Još bih htio dodati kako među arhitektima postoji suvremena fama o hibridnim prostorima pa se tradicionalne javne prostore proglašava mrtvima. Zaključak je da su nova mjesta javnosti trgovački centri i da su ti tzv. hibridni javni prostori naša budućnost. Smatram da ti prostori, ako postanu jedino fizičko mjesto socijalnog i nazovi javnog života, idu na štetu građanstvu. Oni su samo donekle suvremeni u praćenju trendova, dok s druge strane one-mogućuju socijalnu interakciju i participaciju, što je drugi razvojni trend koji je vezan uz domenu novih tehnologija i interneta. Nažalost, prostorne politike su još uvijek u staroj domeni eksploatacije resursa. Kao što smo već rekli, radi se o vrlo kontroliranim i nadziranim prostorima.

P 9,81: Ali koliko sam shvatio iz vaših nastupa u javnosti, kampanja nema ništa protiv prostora koji se nazivaju hibridnim zbog svoje više-funkcionalnosti i različitosti programa, od kojih neki mogu biti privatni, a neki javni. Čini mi se da tako treba definirati hibridnost.

Celakoski: Točno. Ovdje se hoće reći da je mješavina privatnog i javnog dovoljna da bi se ostvario socijalno prihvatljiv prostor. Unutar velike strukture, kakva se predlaže u bloku na Cvjetnom, potrebno bi bilo ovu podjelu na javne prostore izvesti tako da ono što su javni prostori budu doista javni, u smislu vlasništva, kodova korištenja i sadržaja. Zato u ovakvim situacijama, kada je Grad u prilici pregovarati ovakvu poziciju, treba ići na uravnoteženi odnos javne i privatne koristi od investicija. To treba biti pretpostavka svakog odnosa u kojem je Grad partner privatnom kapitalu. Ovu poziciju treba znati izboriti pregovorima, ali prije svega se treba odreći lova u mutnom, odnosno zakulisne igre koja se vodi s investitorom. Uvjeran sam da je moguće naći povoljnu računicu za sve zainteresirane strane. Ono što je investitor ponudio kao javni interes u slučaju Cvjetnog prolaza bila je smijurija od kvadrature koja je valjda trebala služiti za nekakva VIP događanja pod upravom samog trgovačko-poslovnog centra.

P 9,81: Inicijativa i kampanja su se pokazale izuzetno uspješne. Čini se da je ostvarena velika vidljivost te se o inicijativi sve više govori kao o pozitivnom primjeru samoorganiziranja građana. Kakav je bio način medijskog istupanja i na koji način ste planirali dinamiku akcija?

Celakoski: U prvoj fazi djelovanja smo se uglavnom bavili medijskim artikuliranjem problema. Proizvodili smo akcije i privlačili medijsku pažnju te upućivali na različite aspekte problema. Šireći inicijativu i surađujući s drugim akterima, kao što je Zelena Akcija ili grupacija javnih intelektualaca i povjesničara umjetnosti, uspjeli smo poruke naše kampanje artikulirati kao širi javni interes. Naime, bili smo svjesni da će ovo zahtijevati višegodišnju akciju i zato nismo htjeli na početku iscrpljivati građanstvo pozivima na masovne prosvjede. Znali smo da će to nastupiti u kasnijim fazama za koje smo se pripremili jer smo ostvarili dobru vidljivost i obavili zahtjevno informiranje javnosti.

Zapravo smo odlučili da ćemo postupiti drugačije nego to obično biva sa građanskim inicijativama, a to je da ćemo gledati stvari dugoročno i da ćemo vlastite korake planirati usporedo sa planom realizacije dotičnog građevinskog projekta, da nećemo odmah potrošiti svu argumentaciju i sve vrste djelovanja. Naime, do sada je bilo uvriježeno da nakon prvih reakcija i protivljenja većina građanskih inicijativa nakon nekog vremena utihne a onda igrači na duge pruge odrade sve što su i naumili.

Naša dosadašnja strategija uglavnom je bila usmjerena na tzv. medijske spektakle, akcije aktivista i skupljanje peticije s ciljem stvaranja kritičkog javnog mnijenja. Čini mi se da smo u tome uspjeli budući da se u većini izvještaja o događanjima počinje govoriti da u Zagrebu za urbanizam postoji širi javni interes i da je to dobro. Čak i oni koji se ne slažu s nama slažu se s takvim kvalifikacijama. Mislim da smo nešto što se obično svrstava pod tip protestnog djelovanja uspjeti okrenuti u smjeru socijalnog marketinga. Organiziranje medijskih atrakcija kao vizualno dojmljivih i medijski funkcionalnih načina djelovanja također je zaslužno za stvaranje utjecaja na javno mnijenje.

P 9,81: Kakva je trenutna situacija? U medijima vlada privremeno primirje. Nakon predloženog DPU-a kada se očekuje ponovni pokušaj njegovog izglasavanja?

Medak: Sada slijedi faza u kojoj će se naše djelovanje granati u tri smjera. Jedan smjer je *Nacionalni forum za prostor* koji smo inicirali stoga što na više mjesta u Hrvatskoj postoje identični ili slični problemi kao ovi u Zagrebu, a za nas je važno da izađemo iz percepcije kao da se konfrontiramo samo s jednim gradonačelnikom ili jednim investitorom. Dakle, želimo povisiti razinu primjenjivosti i univerzalnosti toga čime se bavimo i pokazati da ovi problemi nisu specifični samo za Zagreb. Drugi smjer razvoja je rad na organizacijskoj strukturi inicijative Pravo na grad. Te javna elaboracija onoga što nazivamo spojem predpolitičkog i neoliberalnog u razvoju grada Zagreba u obliku javnog manifesta. I ta će se razina pomaknuti od Cvjetnog trga prema nekom širem teorijskom i svjetonazorskom konotiranju cijelog slučaja.

Treća stvar je vezana za aktivnosti koje će biti izravno povezane s novim razvojem situacije oko izglasavanja Detaljnog plana uređenja za dotični blok. Prelazimo u drugu fazu djelovanja, a to je okupljanje još šire građanske platforme oko teme suprotstavljanja projektu te masovno okupljanje građana kroz nekoliko većih prosvjednih događaja.